

ONDER DE STREEP 2023

Verdiepende bedrijfseconomische analyse:
Biologische en niet-biologische melkveebedrijven
Juli 2024

De Natuurverdubbers
OMDAT DE NATUUR
BETER VERDIENT

INLEIDING

CONTEXT & DOEL

Dit rapport is een bijlage bij het rapport [Onder de Streep 2023](#) – het onderzoeksrapport van het project Kosten-Baten Analyse Transitie Melkveehouderij (KBA TMVH). Het doel van dit project is om inzicht te krijgen in het verdienmodel en bedrijfseconomisch perspectief van natuurinclusieve melkveehouderij. In 2021 hebben Wij.land, De Natuurverdubbelers en Alan Accountants een methode ontwikkeld om de financiële en bedrijfseconomische prestaties van melkveebedrijven inzichtelijk te maken en dit toegepast op 13 melkveebedrijven. In 2023 is het onderzoek voortgezet en is de studiegroep uitgebreid tot 45 melkveehouders verspreid over heel Nederland – variërend in grondsoort, bedrijfsgrootte, certificering (zoals biologisch, bio-dynamisch en On the Way to PlanetProof) en mate van intensiteit.

➤ [Klik hier](#) om het rapport [Onder de Streep 2023](#) te bekijken

In deze verdiepende studie gaan we nader in op het verdienvermogen van biologische melkveehouders en vergelijken we dit met niet-biologische melkveehouders uit de studiegroep. Biologische melkafzet is een belangrijke verdienstrategie voor natuurinclusieve melkveehouderij: binnen de studiegroep bestaat de groep meest extensieve bedrijven (met een melkproductie tot 10.196 kg per hectare in 2021) volledig uit biologische melkveehouders. Maar hoe belangrijk is biologische certificering voor het verdienvermogen? En wat zijn de bedrijfseconomische kosten en baten van certificering?

Belangrijk om daarbij op te merken is dat er een grote diversiteit binnen de groepen bestaat wanneer gekeken wordt naar natuurinclusieve kenmerken. Alhoewel de meeste deelnemende biologische melkveehouders extensief boeren, zijn er ook een aantal die een meer intensieve bedrijfsvoering hebben. Ook kunnen niet-biologische boeren natuurinclusieve maatregelen nemen, breder dan alleen extensief zijn.

Deze analyse fungeert als een nulmeting, waarbij we op basis van de gegevens uit het KBA TMVH project over de periode 2022-2023 de financiële en bedrijfseconomische prestatie van biologische en niet-biologische melkveebedrijven met elkaar vergelijken. Waar relevant, vergelijken we ook de resultaten van de jaren 2020 en 2021 voor de 10 melkveebedrijven die al eerder deelnamen aan het project. Op basis van deze inzichten, schetsen we onderzoeksrichtingen die relevant zijn voor de vervolgfase van het KBA TMVH project (2024 en verder). In deze vervolgfase kijken we naar aanvullende parameters en vergelijken we de resultaten van de deelnemende melkveebedrijven over meerdere jaren.

PROFIEL DEELNEMERS

› Certificering

Het project heeft 45 deelnemende bedrijven (tabel 1). Van deze deelnemers hebben 19 melkveebedrijven een biologische certificering, waarvan er 3 biologisch-dynamisch gecertificeerd zijn. De overige 26 melkveebedrijven zijn niet biologisch of biologisch-dynamisch gecertificeerd. Van deze groep hebben 14 melkveebedrijven een andere certificering (zoals Beter voor Koe, Natuur en Boer (AH), On the Way to PlanetProof, VLOG en Weidemelk) en 12 bedrijven geen certificering.

De premie op de melkprijs varieert sterk per keurmerk. Het biologisch(-dynamische) keurmerk heeft de strengste normen en zet daar ook een hogere premie tegenover. In Bijlage 1 beschrijven we de certificeringseisen voor biologische melkveebedrijven.

› Regio

De bedrijven uit het KBA TMVH project zijn afkomstig uit vier regio's: Noord-Nederland, West-Nederland, Gelderland en Noord-Brabant (tabel 2).

De biologische en biologisch-dynamische deelnemers zullen in het vervolg samen genoemd worden als 'biologische deelnemers'. De deelnemende biologische melkveehouders komen met name uit de regio's Noord-Nederland en West-Nederland. In deze regio's nemen meer biologische dan niet-biologische melkveehouders deel. In Gelderland is een derde van de deelnemers biologisch gecertificeerd en in Noord-Brabant nemen alleen niet-biologische melkveehouders deel aan het project.

› Grondsoort

De biologische melkveebedrijven zijn vaker gesitueerd op veengronden en klei op veen, terwijl de niet-biologische melkveebedrijven vaker op kleigronden en zandgronden zitten (tabel 3).

De subgroepen (biologisch en een bepaalde regio) zijn te klein om uitspraken te doen over de relatie tussen certificering en bijvoorbeeld regio of grondsoort. Ze geven echter wel een beeld van de deelnemende bedrijven.

PROFIEL DEELNEMERS	AANTAL	GEMIDDELDE MELKPRIJS
Biologisch	16	€50,49
Biologisch dynamisch	3	€59,33
Niet-biologisch	26	€39,36

TABEL 1 - DEELNEMENDE BEDRIJVEN EN MELKPRIJS NAAR CERTIFICATIE

	GELDERLAND	GROENE HART	NOORD-BRABANT	NOORD-NEDERLAND
Biologisch	2	8	-	9
Niet-biologisch	4	7	8	7

TABEL 2 - DEELNEMENDE BEDRIJVEN NAAR REGIO

	KLEI	KLEI OP VEEN	VEEN	ZAND
Biologisch	4	5	6	4
Niet-biologisch	7	4	2	12

TABEL 3 - DEELNEMENDE BEDRIJVEN NAAR GRONDSOORT

RESULTATEN IN EEN OOGOPSLAG

› Resultaat

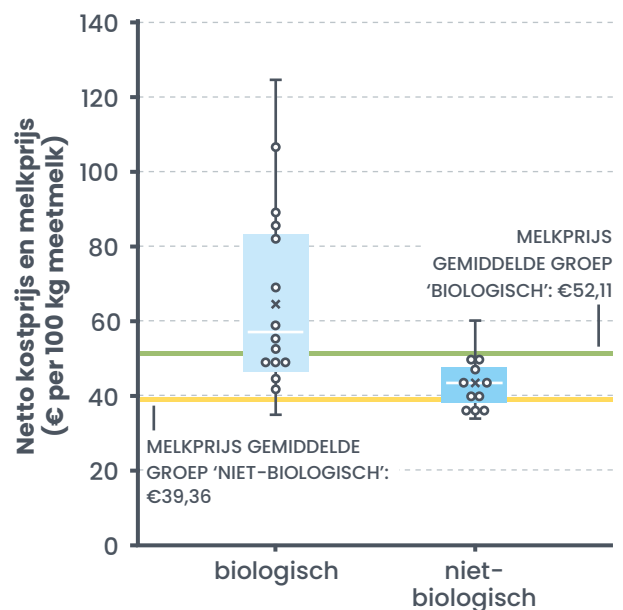
Het inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid is voor biologische bedrijven lager dan voor de niet-biologische bedrijven – hoewel beide groepen gemiddeld beter presteren dan hun respectievelijke landelijke gemiddelde. Een vergelijking voor biologische bedrijven over 2020 en 2021 laat zien dat er een grotere stijging dan in het landelijk gemiddelde wordt doorgemaakt. Dit wordt naast hogere melkopbrengsten ook veroorzaakt door hogere opbrengsten uit de neventak.

“Hoe presteren biologische melkveebedrijven ten opzichte van niet-biologische melkveebedrijven en hoe verhoudt dat zich tot landelijke gemiddelden?”

› Prijs

Wanneer de melkprijs hoger is dan de netto kostprijs, behaalt het bedrijf een positieve marge. Het ontvangen van een biologische premie speelt hier voor de biologische bedrijven een belangrijke rol in. In de netto kostprijs volgens onze berekening zijn ook berekende kosten voor eigen arbeid en inzet van vermogen meegerekend.

Slechts 1 biologisch bedrijf kan ook zonder biologische premie een positieve marge behalen. Voor 7 van de 18 deelnemende biologische bedrijven ligt de kostprijs tussen de biologische en niet-biologische melkprijs: de biologische premie maakt dus dat zij een positieve marge te behalen. Bij 11 bedrijven is de biologische premie zelfs niet voldoende om een positieve marge te behalen. Deze (of een deel) van deze bedrijven realiseren een positief bedrijfsresultaat door goed renderende neventakken.

FIGUUR 1 - NETTO KOSTPRIJS MELK EN MELKPRIJS

“In hoeverre is het ontvangen van een biologische premie doorslaggevend voor het behalen van een positief resultaat?”

› Kosten

Voerwinning

De biologische bedrijven hebben gemiddeld lagere kosten voor voerwinning dan de niet-biologische bedrijven. Ze hebben meer grasland en natuurland en bewerken het land minder intensief, waardoor ze besparen op kosten voor meststoffen en loonwerk.

“Hoe werken biologische eisen rondom minder bewerking en inputs door in de kosten?”

Voeraankoop

De biologische bedrijven hebben lagere voeraankoopkosten per koe dan de niet biologische bedrijven: met geven ze per koe minder uit aan krachtvoer. Dit is grotendeels te wijten aan de lagere krachtvoergift, ondanks dat het krachtvoer voor biologische bedrijven gemiddeld 73% duurder is om aan te kopen. Deze lagere krachtvoergift resulteert echter wel in een lagere melkopbrengst per koe.

**“Hoe zelfvoorzienend in voer zijn biologische melkveehouders?
En wat zijn de bedrijfseconomische gevolgen daarvan?”**

Veegezondheid

De kosten voor veeverzorging per koe zijn lager voor de biologische bedrijven. Dit kan worden verklaard door de biologische regelgeving, maar ook door het gebruik van sterkere rassen. Er lijkt, tegen verwachting, geen relatie tussen afvoerleeftijd en kosten voor veeverzorging.

**“Zijn biologische koeien gezonder en hoe werkt
dit door in de veegezondheidskosten?”**

**“Worden de koeien bij biologische bedrijven
ouder, bijvoorbeeld omdat ze ook nog voor
vlees worden aangehouden?”**

Huisvesting

De huisvestingskosten per koe zijn hoger voor de biologische bedrijven dan voor de niet biologische bedrijven. Een deel hiervan komt door hogere afschrijvingen voor stallen per koe. Of dit komt door meer eisen aan huisvesting in de biologische landbouw, of vanwege onderbezetting in stallen, is met de huidige data nog lastig te zeggen.

**“Leiden strengere eisen rondom stallen tot
hogere huisvestingskosten per koe?”**

› Ter overweging

Biologische certificering hoeft niet per se te betekenen dat een bedrijf ook natuurinclusief produceert. Tegelijkertijd kunnen niet-biologische bedrijven óók natuurinclusief zijn. Hoewel de groep biologische bedrijven veel natuurinclusieve kenmerken vertoont, is de spreiding groot en zijn er ook niet-biologische natuurinclusieve bedrijven.

**“Hoe natuurinclusief zijn de
deelnemende biologische
melkveebedrijven?”**

Grond is een van de belangrijkste productiefactoren van biologische bedrijven. De biologische bedrijven hebben lagere pachtlasten. Dit is deels toe te schrijven aan het pachten van goedkopere natuurgronden – maar de relatie tussen pacht prijs en biologisch boeren is in dit onderzoek nog een kip-ei-verhaal.

**“Wat is de relatie tussen
biologisch boeren en de prijs
van en toegang tot grond?”**

› Omschakelen naar biologisch

Dit rapport omschrijft de eisen en effecten voor melkveebedrijven die al biologisch zijn. Maar om biologisch te worden, moet een rundveebedrijf een proces van omschakeling doorlopen. Dit begint bij de omschakeling van percelen. Eén- of tweejarige gewassen en grasland hebben twee jaar nodig voor omschakeling. Tijdens de omschakeling worden de gewassen al volgens biologische standaarden geteeld, maar mogen deze nog niet als biologisch worden verkocht of aan biologische dieren worden gevoerd. Een jaar na het starten van de omschakeling van de percelen, wordt ook het omschakelen van de runderen ingezet. Na zes maanden omschakelen mag de melk als biologisch worden afgezet en na 12 maanden mag ook het vlees biologisch worden afgezet.

NATUURINCLUSIEVE KENMERKEN

Hoe natuurinclusief zijn de deelnemende biologische melkveebedrijven?

Het inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid is voor biologische bedrijven lager dan voor de niet-biologische bedrijven – hoewel beide groepen gemiddeld beter presteren dan hun respectievelijke landelijke gemiddelde. Een vergelijking voor biologische bedrijven over 2020 en 2021 laat zien dat er een grotere stijging dan in het landelijk gemiddelde wordt doorgemaakt. Dit wordt naast hogere melkopbrengsten ook veroorzaakt door hogere opbrengsten uit de neventak.

INTENSITEIT

EISEN BIOLOGISCH

- Maximale bemesting van 170 kg N/ha. 100% van de biologische mest wordt op eigen land uitgereden. Indien het bedrijf meer mest produceert wordt het overschot via een afzetcontract of samenwerkingsverband bij een ander biologisch bedrijf afgezet.

Eisen EKO-keurmerk

- 6,5 melkgevende koeien per hectare beweidbare oppervlakte.

Eisen Demeter keurmerk

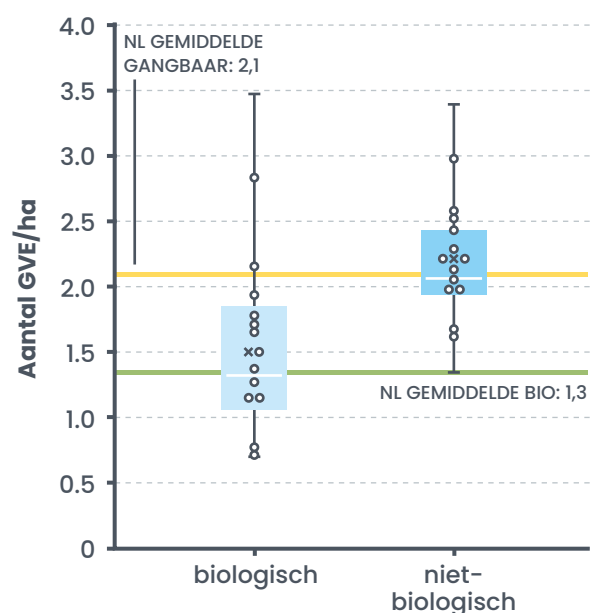
- Maximale bemesting 112 kg N/ha.
- Maximaal 2 koeien per hectare (2 GVE/ha).

› Resultaten analyse

Intensiteit deelnemende bedrijven

De deelnemende biologische bedrijven zijn gemiddeld extensiever dan de niet-biologische bedrijven. **Figuur 2** toont aan dat het gemiddelde aantal grootvee-eenheden (GVE) per hectare aanzienlijk lager is bij de biologische melkveebedrijven (1,5 GVE/ha) vergeleken met de niet-biologische melkveebedrijven (2,1 GVE/ha). De deelnemende biologische melkveebedrijven zijn iets intensiever dan het landelijk gemiddelde van biologische bedrijven, dat in 2021 op 1,3 GVE/ha lag¹. De niet-biologische bedrijven zijn iets minder intensief dan het landelijk gemiddelde, dat in 2021 op 2,2 GVE/ha lag².

De biologische groep melkveehouders heeft een lagere vee-intensiteit: ze hebben een lager aantal melkkoeien vergeleken met de niet-biologische bedrijven (respectievelijk 85 en 125 melkkoeien) en beschikken over een aanzienlijk groter areaal landbouwgrond (88 hectare ten opzichte van 67 hectare).

FIGUUR 2 - GROOTVEE-EENHEID PER HECTARE

› Grondgebondenheid

Grondgebonden melkveehouderij is een vorm van melkveehouderij waarbij de productie van voer en de afzet van melk grotendeels op het eigen bedrijf plaatsvindt. Dit betekent dat er een balans is tussen het aantal dieren, de hoeveelheid beschikbare grond en de productie van voer en mest. Er zijn verschillende manieren om het begrip 'grondgebondenheid' te operationaliseren. Louis Bolk Instituut heeft verschillende scenario's rondom grondgebonden melkveehouderij op een rij gezet met implicaties voor veebezetting³. Van deze lijst bespreken we van twee relevante normen hoe de groepen zich hier tegenover verhouden:

- Voorstel Coalitie voor Grondgebonden melkveehouderij: een maximale veebezetting van 2,3 GVE/ha.
- Alle mest op eigen land (zonder derogatie): een maximale veebezetting van 1,45 GVE/ha.

Zo goed als alle deelnemende biologische bedrijven (95%) vallen onder de 2,3 GVE/ha norm. 56% van de biologische bedrijven hebben een veebezetting lager dan 1,45 GVE/ha en kunnen daarmee alle mest op hun eigen land afzetten. Daarbij moet worden opgemerkt worden dat biologische boeren vaak betaald krijgen voor mestafname vanwege de hoge vraag naar biologische mest, en niet-biologische boeren moeten betalen voor het afzetten van de mest.

Van de niet-biologische bedrijven valt 70% onder de voorgestelde norm van de Coalitie voor Grondgebonden melkveehouderij van 1,45 GVE/ha. Slechts 4% kan echter alle mest op eigen land afzetten zonder derogatie (onder de norm van 1,45 GVE/ha). Dankzij derogatie kunnen zij meer mest per hectare uitrijden dan normaal is toegestaan, waardoor deze bedrijven een hogere veedichtheid kunnen hanteren. Door het afbouwen van de derogatie zal echter het merendeel van deze bedrijven in de toekomst (meer) mest moeten afzetten. De hoge kosten die hiermee gepaard gaan zullen aanzienlijke gevolgen hebben voor de bedrijfsvoering. Aangezien dit voor biologische bedrijven niet geldt, wordt biologische landbouw zo relatief aantrekkelijker.

› Discussie en implicaties voor vervolgonderzoek

Deelnemende biologische bedrijven hebben gemiddeld een lagere veebezetting per hectare (1,5 GVE/ha) vergeleken met de niet-biologische bedrijven (2,1 GVE/ha) vanwege hun relatief grote areaal en kleine veestapel. Zo goed als de gehele groep (95%) van de biologische groep valt binnen de voorgestelde norm van grondgebondenheid van de Coalitie voor Grondgebonden melkveehouderij (maximaal 2,3 GVE/ha).

Voor 96% van de niet-biologische bedrijven die boven de norm van grondgebondenheid voor afzet van alle mest op eigen land zitten, vormt de afbouw van derogatie een bedreiging voor de huidige bedrijfsvoering. Omschakelen naar een meer extensieve bedrijfsvoering kan daardoor relatief aantrekkelijker worden. Dit is een interessante aanname om verder te analyseren in het vervolgotraject van het KBA TMVH project.

Mogelijke onderzoeksvragen voor de vervolgstudie zijn:

Wat voor impact heeft het afbouwen van de derogatieregeling voor niet-biologische bedrijven?

Maakt dit biologische bedrijfsvoering inderdaad relatief aantrekkelijker?

³ - Louis Bolk Instituut (2017). [Verkenning naar een grondgebonden melkveehouderij](#)

EISEN BIOLOGISCH

- Dieren kunnen altijd naar buiten, tenzij dit door weers-, bodem- en gezondheidsomstandigheden niet kan. Overbegrazing en verdrassing van de weidegronden moet voorkomen worden.

Eisen EKO-keurmerk

- De melkgevende koeien lopen tussen 15 april en 15 oktober dagelijks gemiddeld 8 uren in de wei (minimaal 1464 uur/jaar), uitgezonderd extreme weers- en bodemomstandigheden.

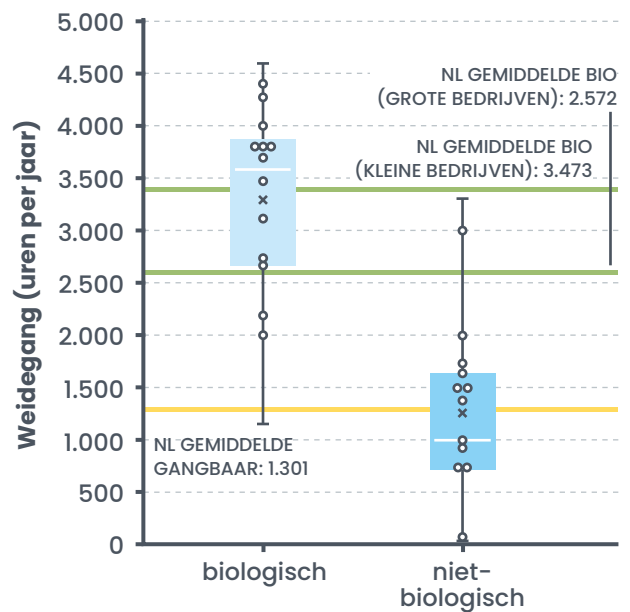
Eisen Demeter keurmerk

- Minimaal 180 dagen per jaar weidegang.

Resultaten analyse

Deelnemende biologische bedrijven doen veel meer aan weidegang dan niet-biologische bedrijven (zie [figuur 3](#)). De niet-biologische bedrijven weiden gemiddeld ongeveer 1.200 uren, vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde van ongeveer 1.300 uren in 2021⁴. De biologische koeien uit de studiegroep gaan aanzienlijk meer naar buiten. Het gemiddelde binnen deze groep ligt rond de 3.300 uren en komt overeen met het landelijke gemiddelde voor (kleine) biologische bedrijven (3.473 uren)⁵.

Binnen zowel de biologische als niet-biologische groep is er veel spreiding. Er zijn diverse factoren die de verschillen in weidegang kunnen verklaren. Zo kan de huiskavel te klein zijn om te weiden of is beweiding op bepaalde grondsoorten lastiger, bijvoorbeeld omdat deze meer vatbaar zijn voor overbegrazing of verdrassing.

FIGUUR 3 - WEIDEGANG IN UREN

Discussie en implicaties voor vervolgonderzoek

In lijn met de landelijke gemiddelden wordt er aanzienlijk meer weidegang toegepast bij biologische melkveebedrijven dan bij niet-biologische melkveebedrijven. Wel is er binnen de biologische groep veel variatie. Op basis van de huidige analyse kunnen we dit onvoldoende verklaren, met name omdat de huidige studiegroep te klein is en we geen informatie hebben over de grootte van de huiskavels. In het komende jaar werken we met een grotere studiegroep en zullen de kengetallen over huiskavelgrootte meegenomen worden in de analyse, zodat we meer gerichte uitspraken kunnen doen over de spreiding binnen de twee groepen.

Mogelijke onderzoeksvraag voor de vervolgstudie is:

Wat voor implicaties heeft de grootte van de huiskavel voor de weidegang?

4 - CBS (2024). [Weidegang van melkvee; bedrijfsgrootte, regio](#)

5 - Agrimatie (2023). [Biologische landbouw](#)

KRUIDENRIJK GRASLAND

EISEN BIOLOGISCH

- Er zijn geen specifieke eisen rondom kruidenrijk grasland.

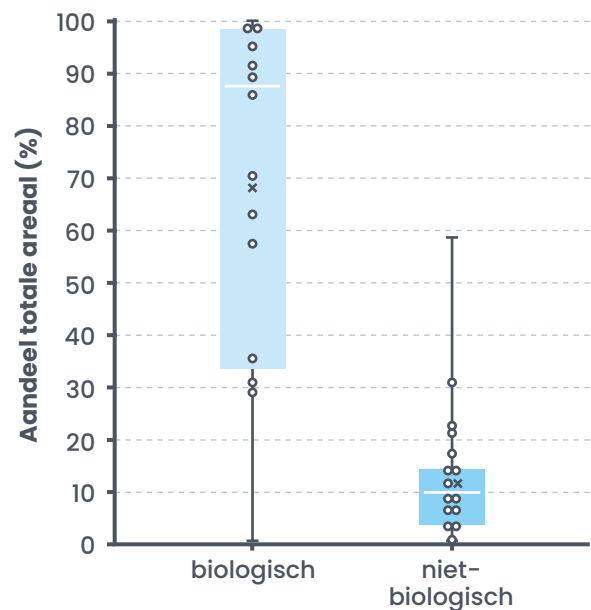
Eisen EKO-keurmerk

- 5% van het areaal dat in gebruik is voor melkveehouderij dient ter stimulering van de streekeigen biodiversiteit. Bijvoorbeeld via: Agrarisch natuurbeheer via collectief, natuurlijke landschapselementen via collectief, overige landschapselementen, blijvend grasland, ecologisch slootkantbeheer.

› Resultaten analyse

Ondanks het feit dat er geen specifieke eisen zijn rondom kruidenrijk grasland, hebben de deelnemende biologische melkveebedrijven een veel hoger percentage (68,9%) van het areaal ingericht met kruidenrijk grasland vergeleken met de niet-biologische bedrijven (12,2%). **Figuur 4** laat zien dat de spreiding binnen de biologische groep groot is, maar dat voor een derde van de bedrijven hun land vrijwel volledig (>95%) uit kruidenrijk grasland bestaat.

Er zijn ruwweg twee typen kruidenrijk grasland te onderscheiden; natuurlijk, vaak ontstaan vanuit verschraling, en productief, dat hoge voeder- en eiwitwaarde heeft en ook gedijt bij hoge(re) bemestingsniveaus. Kruidenrijk grasland biedt voordelen voor een biologische bedrijfsvoering. Kruiden zoals klaver en andere vlinderbloemigen hebben de eigenschap stikstof uit de lucht te binden en in de bodem te brengen wat de bodemvruchtbaarheid verbetert. Daarnaast zorgt de aanwezigheid van diepwortelende kruiden voor een verbeterde bodemstructuur en een meer efficiënte opname van natuurlijke mest. Deze verbeteringen in de bodemgezondheid maken het mogelijk om minder meststoffen te gebruiken. Hierdoor kunnen (biologische) bedrijven hun afhankelijkheid van zowel kunstmest als natuurlijke mest aanzienlijk verminderen, wat niet alleen de kosten verlaagt, maar ook bijdraagt aan een gezondere bodem en - in het geval van inheems kruidenrijk grasland - een verhoogde biodiversiteit.

FIGUUR 4 - KRUIDENRIJK GRASLAND ALS PERCENTAGE VAN HET TOTALE LAND

› Discussie en implicaties voor vervolgonderzoek

De overstap naar kruidenrijk grasland kan voordelen opleveren voor biologische melkveebedrijven, vooral door de lagere mestbehoefte. Ook voor niet-biologische melkveebedrijven biedt kruidenrijk grasland mogelijkheden voor kostenbesparingen en een meer natuurinclusieve bedrijfsvoering. De overgang naar kruidenrijk grasland kan voor niet-biologische bedrijven echter complexer zijn vanwege de bestaande intensieve bedrijfsvoering die sterk afhankelijk is voldoende (eiwitrijk) voer. Daarnaast is tijd nodig om tot goed ontwikkeld kruidenrijk grasland te komen: de bodem moet herstellen en er moet een juiste balans in de mestgift gevonden worden.

Mogelijke onderzoeksvragen voor de vervolgstudie zijn:

Wat zijn de implicaties voor het inpassen van meer kruidenrijk grasland in de bedrijfsvoering van niet-biologische melkveebedrijven? Verschilt dit voor natuurlijk of productief kruidenrijk grasland?

Hoe verhouden kostenbesparingen als gevolg van verminderd kunstmestgebruik zich tot potentieel lagere melkopbrengsten?

OVERKOEPELENDE DISCUSSIE EN IMPLICATIES VERVOLGONDERZOEK

De biologische melkveebedrijven uit de studiegroep vertonen veel kenmerken van natuurinclusieve melkveehouderij. Zo hebben ze over het algemeen een meer extensieve bedrijfsvoering, passen ze meer weidegang toe en hebben ze een groter areaal aan kruidenrijk grasland. Tegelijkertijd zijn er ook niet-biologische bedrijven die bijvoorbeeld veel aan weidegang doen. Aangezien de huidige analyse zich met name richt op economische indicatoren en daardoor een beperkt aantal natuurinclusieve kenmerken meeneemt, kunnen we nog geen sluitende uitspraken doen over het verband tussen biologisch en natuurinclusief in onze studiegroep. In het vervolgonderzoek zullen we daarom kijken naar aanvullende indicatoren zoals langjarig grasland, eiwit van eigen land, groenblauwe dooradering en grondbewerking op bouwland. Deze gegevens zullen we vervolgens vergelijken met landelijke gemiddelden om te kunnen beoordelen hoe representatief de resultaten zijn.

Daarnaast zijn voor sommige biologische bedrijven niet alle gegevens beschikbaar, omdat een aantal hiervan uit de Kringloopwijzer komen en deze niet door alle biologische boeren wordt ingevuld. Daarnaast lijken ook kengetallen uit de Kringloopwijzer van biologische boeren soms geen goed beeld te geven van het bedrijf, omdat de rekenregels van de Kringloopwijzer zijn ingericht op gangbare bedrijven. De komende periode zal verkend worden hoe ook voor biologische bedrijven deze kengetallen juist kunnen worden berekend. Hierbij sluiten we graag aan bij de berekeningswijze van de Biomonitor die wordt ontwikkeld door Natuurweide/Biohuis, LNV en WUR⁶.

BIOLOGISCHE MELKPRIJS (PREMIE)

In hoeverre is het ontvangen van een biologische premie doorslaggevend voor het behalen van een positief resultaat?

► Resultaten analyse

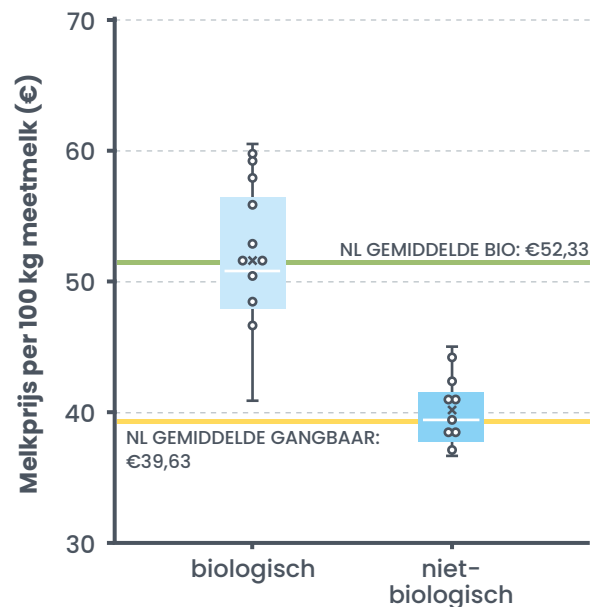
Melkprijzen

Biologische melkveebedrijven ontvangen een hogere melkprijs dan niet-biologische melkveebedrijven. De gemiddelde melkprijs voor de deelnemende biologische melkveebedrijven is €51,47, een stuk hoger dan de gemiddelde melkprijs van €39,36 die de niet-biologische melkveebedrijven ontvangen. Deze bedragen komen overeen met de landelijke gemiddelden van €52,33 en €39,63 voor biologisch en niet-biologisch respectievelijk.

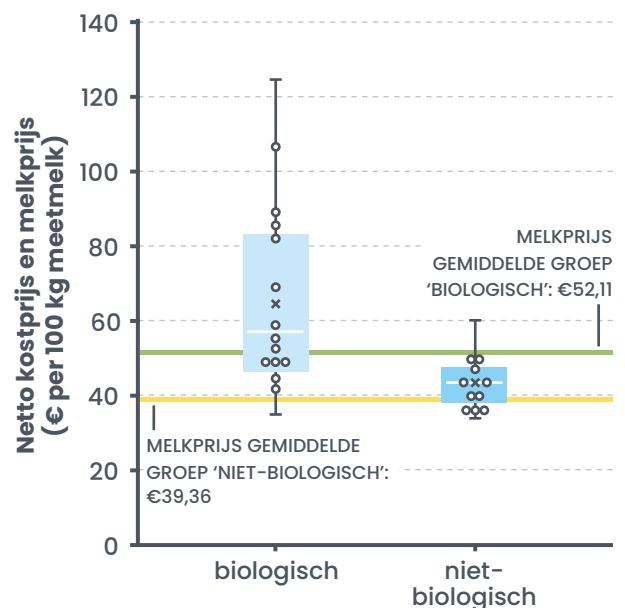
Figuur 5 laat zien dat er een relatief grote spreiding is binnen de biologische groep ten opzichte van de niet-biologische groep. De spreiding is deels toe te schrijven aan de hogere melkprijs van de biologisch-dynamische bedrijven (ongeveer €60) en de melkprijs van één bedrijf in omschakeling (ongeveer €40). Daarnaast hebben de biologische deelnemers een grotere diversiteit in afzetkanalen zoals afzet via alternatieve, lokale melkstromen of eigen afzet. In de niet-biologische groep zien we echter ook spreiding, door verschillen in de ontvangen premies voor niet-biologische certificaten zoals On the way to PlanetProof.

De melkprijs ten opzichte van de netto kostprijs

Biologische melkveehouders hebben een hogere melkprijs nodig om de hogere netto kostprijs per kilogram melk te dekken. De netto kostprijs voor 100 kilogram meetmelk voor de deelnemende biologische bedrijven is gemiddeld €64,36 vergeleken met €42,94 binnen de niet-biologische groep. In de berekening van deze netto kostprijs per 100 kilogram meetmelk worden, naast alle toegerekende en niet-toegerekende kosten, ook de berekende kosten voor eigen arbeid en vermogen meegenomen. Dit is een groot verschil met meer gangbare kostprijsberekeningen. De netto kostprijs wordt gecorrigeerd voor inkomsten uit subsidies, en omzet en aanwas. Zoals te zien in **figuur 6** is de spreiding binnen de biologische groep groter dan binnen de niet-biologische groep. Doordat de biologische groep een veel lagere melkproductie heeft, is de kostprijs per 100 kilogram meetmelk gevoelig voor hoge niet-toegerekende kosten.

FIGUUR 5 - MELKPRIJS

FIGUUR 6 - NETTO KOSTPRIJS MELK EN MELKPRIJS

Bedrijven waarbij de melkprijs lager is dan de netto kostprijs hebben een negatieve marge: de bedrijven kunnen de kosten en arbeid niet dekken met inkomsten uit de melkverkoop. De gemiddelde marge voor de biologische groep is -€12,88 en voor de niet-biologische groep -€6,95. Dit betekent niet dat deze bedrijven geen winst maken of een goed resultaat hebben. Van de biologische bedrijven zouden 7 zonder de biologische melkprijs ook een negatieve marge hebben. 11 biologische melkveebedrijven hebben ook met de biologische melkprijs een negatieve marge. Zonder de biologische melkpremie zou de marge nog negatiever uitvallen, alhoewel daarbij wel dient te worden opgemerkt dat de hogere kostprijs deels een direct gevolg is van de biologische eisen, zoals de aankoop van duurder biologisch krachtvoer. De gemiddelde marge van de niet-biologische bedrijven is ook negatief. In deze groep hebben 8 van de 26 bedrijven een positieve marge.

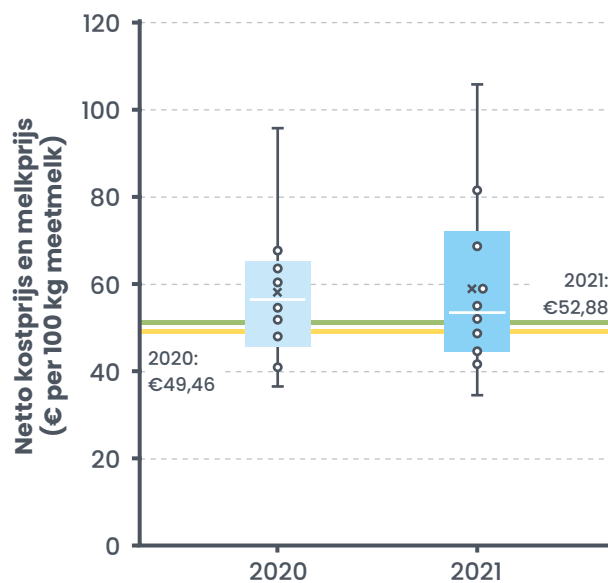
Een negatieve marge hoeft niet problematisch te zijn voor het voortbestaan van het bedrijf: deze bedrijven hebben ook niet per se een negatief resultaat. Het laat echter wel zien dat deze melkveehouders over het algemeen een lage beloning voor arbeid en vermogen ontvangen. Daarnaast worden in de netto kostprijs niet de opbrengsten van eventuele neventakken meegenomen. Voor een deel van de bedrijven levert de neventak een aanzienlijke bijdrage aan het resultaat en kan zo een negatieve marge worden gecompenseerd.

Vergelijking deelnemende biologische bedrijven 2020 en 2021

Van een deel van de biologische deelnemers is er ook data over 2020 beschikbaar. **Figuur 8** op de volgende pagina laat zien dat voor 7 van de 10 biologische bedrijven de marge is verbeterd, waarbij de marge gemiddeld met €2,16 per 100 kilogram meetmelk is toegenomen. In de berekening van dit marge zijn, net zoals in de analyse hierboven, ook de kosten van eigen arbeid en vermogen meegenomen, en de inkomsten uit eventuele neventakken niet meegenomen.

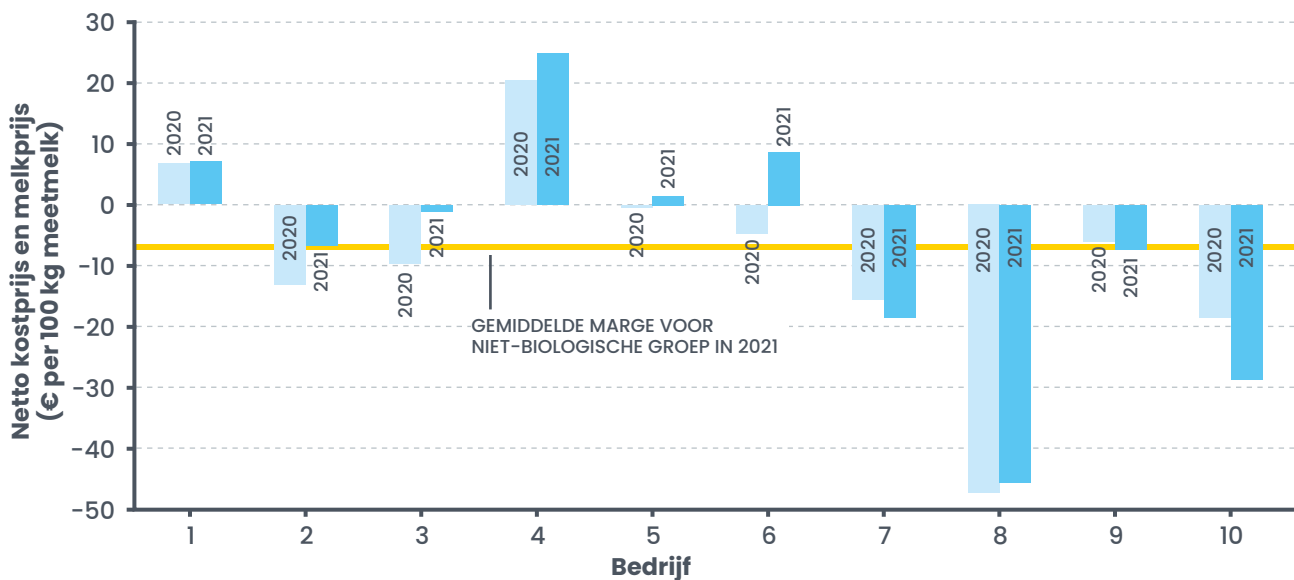
De gemiddelde melkprijs van de deelnemende biologische melkveebedrijven was €49,46 in 2020 en €52,88 in 2021; een stijging van €3,42 per 100 kilogram meetmelk, zoals te zien in **figuur 7**.

Tegelijkertijd hebben de bedrijven in 2021 gemiddeld hogere kosten gemaakt voor bijna alle activiteiten (zie **Bijlage 2**). De marge is echter verbeterd aangezien de melkprijs (met €3,42) en omzet en aanwas (met €2,48) harder zijn gestegen dan de kosten per 100 kilogram meetmelk (met €4,60). Een mogelijke verklaring voor de hogere opbrengsten uit omzet en aanwas is dat de prijzen voor de verkoop van runderen stegen in die periode.

FIGUUR 7 - NETTO KOSTPRIJS EN MELKPRIJS 2020 EN 2021 VOOR DEELNEMENDE BIOLOGISCHE BEDRIJVEN

➤ [Bekijk hier](#) de opbouw van het marge voor de biologische bedrijven (2020-2021)

■ FIGUUR 8 – MARGE 2020 EN 2021 VOOR DEELNEMENDE BIOLOGISCHE BEDRIJVEN

› Discussie en implicaties voor vervolgonderzoek

Het ontvangen van de biologische premie is voor 7 van de 19 bedrijven noodzakelijk om een positieve marge te behalen. Voor één biologisch melkveebedrijf is de netto kostprijs zodanig laag dat er ook een positieve marge zou kunnen worden behaald bij een niet-biologische melkprijs. De overige 11 bedrijven hebben, ook met de biologische premie, een negatieve marge. Daarbij is het goed om nogmaals te benoemen dat een negatieve (bedrijfseconomische) marge niet per se betekent dat het bedrijf een negatief resultaat heeft.

Voor de biologische melkveehouders die in 2020 al deelnamen aan het project, zien we dat de marge in 2021 verbeterd is ten opzichte van 2020. Dit is met name te verklaren doordat de melkprijs meer is gestegen dan de netto kostprijs. De netto kostprijs is daarnaast slechts met een euro per 100 kilogram meetmelk toegenomen. Aangezien er geen niet-biologische deelnemers van wie de data van 2020 en 2021 bekend is, kunnen we nu niet duiden of dit voor de niet-biologische groep ook zo is. Desondanks heeft de meerderheid van de biologische groep nog steeds een negatieve marge. Dit hoeft echter niet problematisch te zijn voor het bedrijfsresultaat, omdat de opbrengsten uit eventuele neventakken niet zijn meegenomen.

In 2022 is de melkprijs verder gestegen. Dit geldt met name voor de prijs van niet-biologische melk. Deze nam toe met ruim €17 per 100 kilogram melk, terwijl de biologische melkprijs steeg met bijna €9 per 100 kilogram melk. Niet alleen de melkprijs, maar ook de kosten zijn in 2022 toegenomen. In het vervolg van het KBA TMVH project zal worden onderzocht wat voor invloed de hogere prijs voor niet-biologische melk heeft op het bedrijfsresultaat tussen de biologische en niet-biologische deelnemende bedrijven. Ook zal worden gekeken hoe de gestegen melkprijs zich verhoudt tot de gestegen kosten en of het verdienenmodel in stand houdt.

Mogelijke onderzoeksvragen voor de vervolgstudie zijn:

Hoe heeft het resultaat van biologische melkveebedrijven zich ontwikkeld over de periode 2020–2023?

Houdt het verdienenmodel stand in het licht van gestegen kosten en een minimale stijging in melkprijs?

Hoe verhouden de ontwikkelingen van de kostprijs over de jaren heen voor de biologische en niet-biologische groep zich tot landelijke trends?

VOERWINNING

Hoe werken biologische eisen rondom minder bewerking en inputs door in de kosten?

› Resultaten analyse

Landgebruik

De biologische deelnemende bedrijven hebben gemiddeld een groter areaal dan de niet-biologische bedrijven, namelijk 87,8 hectare ten opzichte van 67,1 hectare. Ook hebben de biologische bedrijven hun land anders ingericht vergeleken met niet-biologische bedrijven, zoals te zien in **figuur 9**. Zo hebben biologische melkveebedrijven een kleiner aandeel van hun land in gebruik voor de productie van voedergewassen (1,1 hectare ten opzichte van 6,9 hectare). Een verklaring hiervoor is dat voedergewassen die in de biologische melkveehouderij kunnen worden gebruikt lastiger te telen zijn, onder andere door beperkingen rondom het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Daarnaast hebben biologische bedrijven meer weidegang. De koeien op biologische bedrijven zijn meer grasgevoerd en daarom worden er minder voedergewassen geteeld.

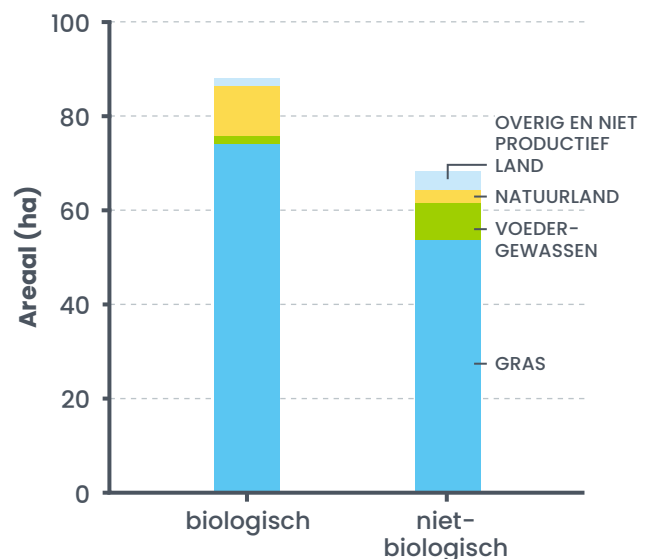
De deelnemende biologische melkveebedrijven beheren gemiddeld meer natuurland vergeleken met de niet-biologische groep, respectievelijk 11% en 3% van het totale areaal. Dit heeft verschillende oorzaken. Zo past natuurland vaak beter in de bedrijfsvoering van een biologisch bedrijf vanwege de lagere veebezetting. Ook gelden er voor biologische bedrijven al restricties op het gebruik van mest en gewasbeschermingsmiddelen. Daarnaast hebben sommige TBO's, zoals Staatsbosbeheer, een voorkeur voor duurzame en natuurinclusieve bedrijven om hun gronden te beheren.

EISEN BIOLOGISCH

- Maximale bemesting van 170 kg N/ha. 100% van de biologische mest wordt op eigen land uitgereden. Indien het bedrijf meer mest produceert wordt het overschot via een afzetcontract of samenwerkingsverband bij een ander biologisch bedrijf afgezet.
- Er worden geen gewasbeschermingsmiddelen gebruikt. Om schade door parasieten te voorkomen worden natuurlijke vijanden ingezet.
- Er wordt geen kunstmest gebruikt.
- Blijvend grasland.
- Minimaal 60% van het voer komt van eigen bedrijf of de regio.

Eisen Demeter keurmerk

- Maximale bemesting is 112 kg N/ha.
- Minimaal 80% van het voer komt van eigen bedrijf.
- Minstens 30% van het dagrantsoen wordt uit beweiding gehaald.

FIGUUR 9 - GEMIDDELD LANDGEBRUIK

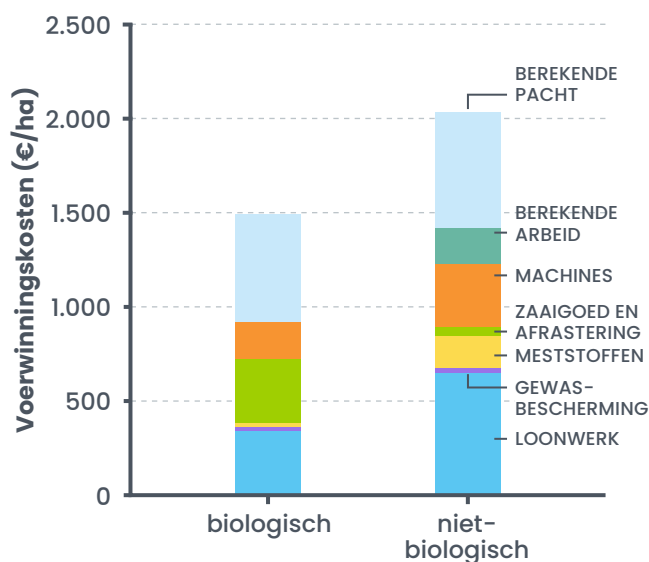
› Natuurland

Natuurland is vaak in eigendom van TBO's (terreinbeherende organisaties), zoals Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten. Deze grond heeft een natuurbestemming maar wordt verpacht voor agrarisch medegebruik. Dit houdt in de praktijk in er restricties zijn rondom het gebruik van de grond, zoals minder frequent maaibeheer en een beperkte mestgift.

Voerwinningskosten

Restricties uit de certificering rondom de maximale mestgift, gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest drukken de kosten voor voerwinning. De kosten voor voerwinning per hectare zijn gemiddeld ruim €500 lager voor de biologische groep zoals te zien in **figuur 10**. Dit is grotendeels toe te schrijven aan lagere kosten voor loonwerk. De biologische bedrijfsvoering vraagt om minder intensief beheer van het land. Vanwege de hogere weidegang en de restrictie op kunstmest hoeft het land minder vaak gemaaid en bemest te worden met machines. Dit resulteert in lagere brandstofkosten en lagere kosten voor loonwerk en berekende arbeid van de melkveehouder. Ook het kleinere aandeel voedergewassen op de biologische melkveebedrijven zorgt ervoor dat er minder input en bewerkingen vereist zijn.

Naast lagere loonwerkkosten wordt er ook minder uitgegeven aan meststoffen (€171 bij biologische bedrijven en €15 bij niet-biologische bedrijven). Hoewel de biologische bedrijven geen kunstmest mogen gebruiken, kopen enkelen wel alternatieve meststoffen aan zoals lavameel. Verder zijn de biologische bedrijven minder kwijt aan gewasbeschermingsmiddelen: €0,51 per hectare vergeleken met €16,92 per hectare.

FIGUUR 10 - GEMIDDELTE VOERWINNINGSKOSTEN PER HECTARE

› Discussie en implicaties voor vervolgonderzoek

De voerwinningskosten zijn gemiddeld lager voor de biologische dan voor de niet-biologische melkveebedrijven. Kosten worden gedrukt door minder intensieve bewerking van het land. Dit heeft ook effecten op andere kosten en baten. Minder bemesting kan bijvoorbeeld leiden tot een lagere opbrengst droge stof per hectare en minder eiwitrijk voer. Dit kan met name een uitdaging vormen voor biologische melkveebedrijven met een hogere vee-intensiteit. Wanneer geen extra krachvoer wordt aangekocht, kan dit effecten hebben voor de melkgift.

De precieze effecten van deze afwegingen zijn momenteel nog niet accuraat in beeld gebracht. Komend jaar wordt er een voorspellende tool ontwikkeld in het vervolgonderzoek van het KBA TMVH 2024 project. Daarin zal onder andere informatie rondom het gebruik van minder inputs worden opgenomen.

Mogelijke onderzoeksvragen voor de vervolgstudie zijn:

Welke gevolgen hebben het gebruik van minder kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen voor de opbrengsten en kwaliteit van droge stof?

Hoe beïnvloedt dit de voeraankoop en melkproductie?

VOERAANKOOP

Hoe zelfvoorzienend in voer zijn biologische melkveehouders? En wat zijn de bedrijfseconomische gevolgen daarvan?

EISEN BIOLOGISCH

- Er wordt alleen biologisch voer gebruikt (bevat geen antibiotica, medicinale stoffen en groeibevorderaars en is niet genetisch gemodificeerd).
- Minimaal 60% van het voer komt van eigen bedrijf of de regio.
- Minimaal 60% ruwvoer en maximaal 40% krachtvoer.

Eisen Demeter keurmerk

- Minimaal 80% van het voer komt van eigen bedrijf.
- Minstens 30% van het dagrantsoen wordt uit beweiding gehaald.

› Resultaten analyse

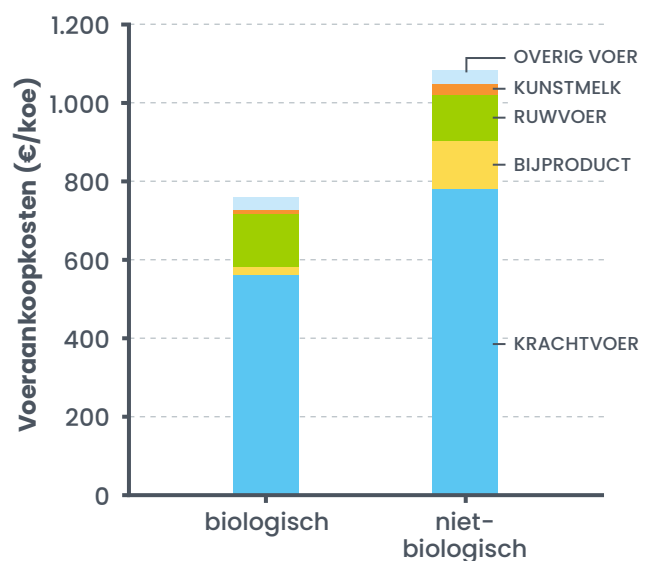
Voeraankoopkosten per koe

De voeraankoopkosten per koe zijn lager voor de deelnemende biologische bedrijven (€750) dan voor de niet-biologische bedrijven (€1.050). **Figuur 11** laat zien dat het verschil voornamelijk wordt veroorzaakt door de lagere kosten voor krachtvoer en bijproducten. De gemiddelde krachtvoergift per 100 kilogram meetmelk is voor de biologische bedrijven lager (17,3 kilogram) dan voor de niet-biologische bedrijven (26,1 kilogram). Dit verschil van ongeveer 30% vertaalt zich door in lagere krachtvoerkosten en een lagere melkgift.

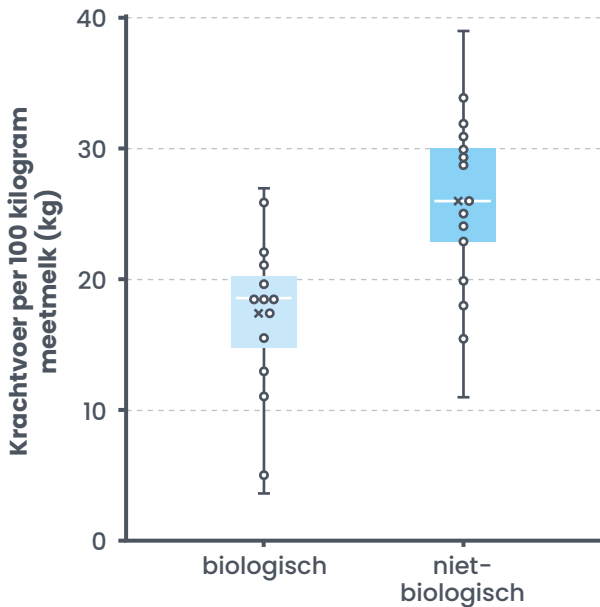
Krachtvoer

Biologische melkveebedrijven mogen minder krachtvoer aanvoeren (maximaal 40% van het rantsoen). Ook moet dit krachtvoer biologisch zijn, wat duurder is dan niet-biologisch krachtvoer.

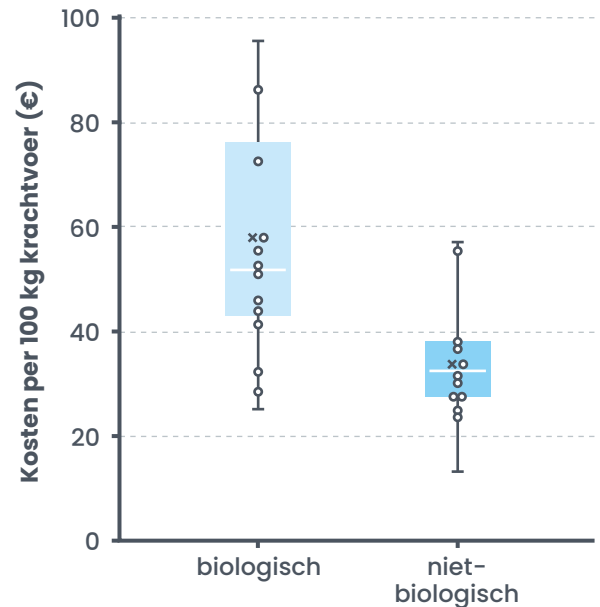
Er is een duidelijk verschil in het gebruik van krachtvoer tussen de biologische en niet-biologische groepen (zie **figuur 12**). Vrijwel alle biologische deelnemers voeren minder dan 1.500 kilogram krachtvoer per koe, terwijl bijna alle niet-biologische deelnemers meer dan 1.500 kilogram voeren. Naast de biologische eisen omtrent maximaal toegestaan krachtvoergebruik kan ook het duurdere krachtvoer een verklaring zijn voor een lagere krachtvoergift. Dit heeft effect op de hoeveelheid meetmelk. **Figuur 14** toont dat de meetmelkproductie per koe hoger is wanneer er meer krachtvoer gevoerd wordt. Door de lagere krachtvoergift in combinatie met de hogere krachtvoerprijzen zijn de krachtvoerkosten per 100 kilogram meetmelk gemiddeld slechts 14% hoger voor de biologische groep (**figuur 13**).

FIGUUR 11 - GEMIDDELDE VOERAANKOOPKOSTEN PER KOE

FIGUUR 12 – KRACHTVOER PER 100 KILOGRAM MEETMELK

FIGUUR 13 – KOSTEN PER 100 KG KRACHTVOER

› Discussie en implicaties voor vervolgonderzoek

De lagere krachtvoergif bij de deelnemende biologische bedrijven heeft verschillende consequenties. Enerzijds leidt het tot kostenbesparing in de voeraankoopkosten per koe, maar anderzijds leidt het tot een lagere melkproductie.

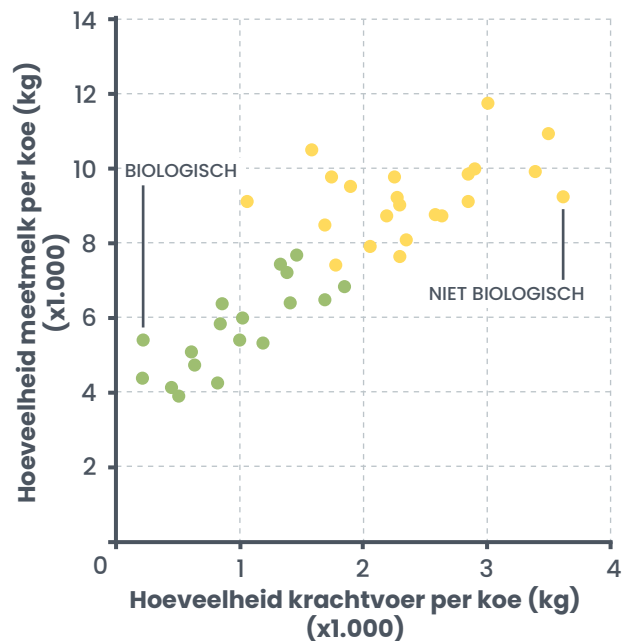
In het vervolgonderzoek van het KBA TMVH 2024 zal nader worden onderzocht hoe de kosten en het gebruik van krachtvoer zich hebben ontwikkeld in 2022 in navolging van de hogere melkprijs en hogere prijs voor prijs voor krachtvoer. Daarnaast zal worden gekeken wat voor implicaties dit heeft voor de bredere kosten en baten: zijn de bedrijven meer of minder krachtvoer gaan voeren? En kijken we ook naar hoe een eventueel af- of toename in de krachtvoergif invloed heeft gehad op de melkproductie.

Mogelijke onderzoeksvragen voor de vervolgstudie zijn:

Loont het om minder krachtvoer te voeren en dus de krachtvoerkosten te verlagen in verhouding tot de melkprijs in 2022?

Wat zijn de krachtvoerkosten per 100 kg meetmelk in 2022?

Is er een reactie zichtbaar in de kosten en baten structuur als reactie op de hogere prijzen voor krachtvoer? Op welke manier zijn de kosten gecompenseerd?

FIGUUR 14 – KRACHTVOER PER KOE EN MEETMELKPRODUCTIE PER KOE VOOR BIOLOGISCHE EN NIET-BIOLOGISCHE BEDRIJVEN

VEEGEZONDHEID

Zijn biologische koeien gezonder en hoe werkt dit door in de veegezondheidskosten? Worden de koeien bij biologische bedrijven ouder, bijvoorbeeld omdat ze ook nog voor vlees worden aangehouden?

EISEN BIOLOGISCH

- Er worden sterkere rassen gekozen die geschikt zijn voor de biologische landbouw.
- Beperkingen op gebruik geneesmiddelen (zie eisen voor uitgebreidere toelichting). Producten mogen ook langere tijd niet verkocht worden na behandeling met antibiotica vergeleken met gangbaar.

Eisen EKO-keurmerk

- De dierdagdosering van antibiotica is lager dan 0,75.
- Onthooring en castratie bij runderen is alleen toegestaan met verdoving en pijnbestrijding achteraf.

Eisen Demeter keurmerk

- Onthoornen van runderen is niet toegestaan.
- Kalfjes groeien op in groepen en krijgen de eerste 3 maanden bedrijfseigen melk.

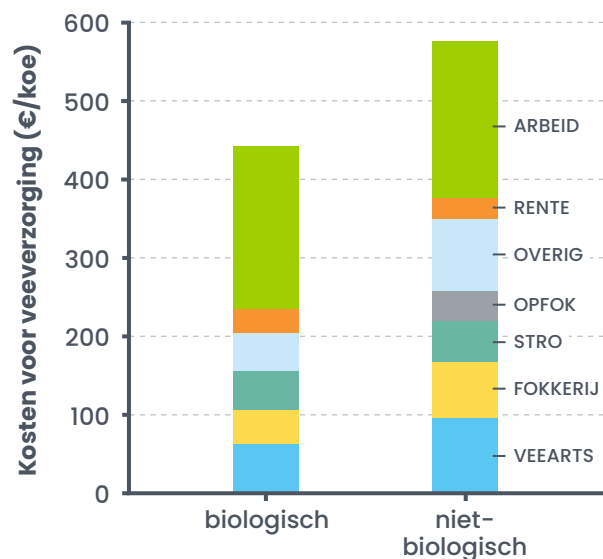
› Resultaten analyse

Veegezondheid kosten

De kosten voor veeverzorging per koe zijn gemiddeld 30% lager voor biologische bedrijven vergeleken met niet-biologische bedrijven (€442 ten opzichte van €575 per jaar). Dit heeft diverse redenen (zie [figuur 15](#)). Zo zijn de kosten voor de veearts per koe lager: in de biologische sector worden sterkere rassen gebruikt en zijn er beperkingen op het gebruik van geneesmiddelen. Daarnaast wordt er minder besteed aan fokkerij en externe opfok door bijvoorbeeld het gebruik van een eigen fokstier op biologische bedrijven. Verder hebben de biologische bedrijven veel lagere 'overige kosten' dan niet-biologische bedrijven (€47 ten opzichte van €92).

Afvoerleeftijd

In de analyse is geen kengetal meegenomen dat de gezondheid van de koeien in beeld brengt. Er kan enkel gekeken worden naar de kosten voor veeverzorging. Wel kan er onderzoek worden gedaan naar de relatie tussen de kosten voor veeverzorging en de afvoerleeftijd. De verwachting is dat de kosten zullen stijgen met de afvoerleeftijd: oudere dieren worden over het algemeen

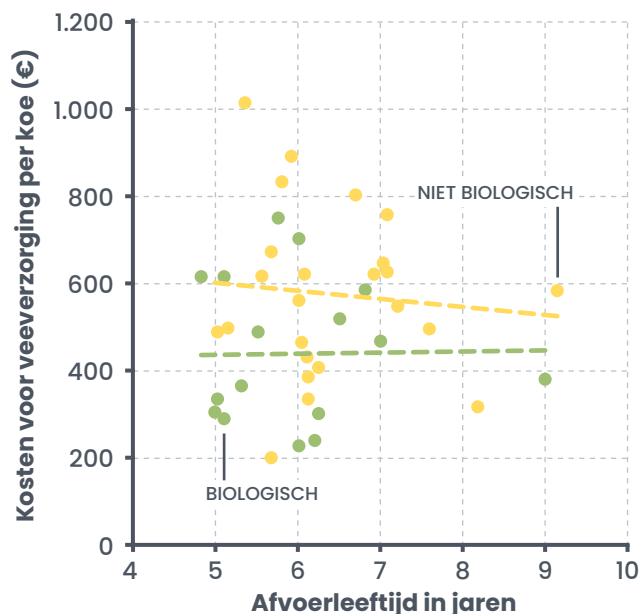

FIGUUR 15 - GEMIDDELTE KOSTEN VOOR VEEVERZORGING PER KOE

vaker ziek. Toch kan in **figuur 16** worden afgelezen dat er geen (of slechts een verwaarloosbare) relatie bestaat tussen de afvoerleeftijd en de kosten voor veeverzorging.

De afvoerleeftijd van het melkvee is bij de biologische deelnemers lager dan bij de niet-biologische deelnemers. Biologische koeien worden gemiddeld na 5,9 jaar afgevoerd, terwijl deze leeftijd bij niet-biologische bedrijven op 6,4 jaar ligt.

FIGUUR 16 – AFVOERLEEFTIJD UITGEZET TEGEN DE KOSTEN VOOR VEEVERZORGING PER KOE

► Discussie en implicaties voor vervolgonderzoek

De lagere kosten voor veeverzorging bij biologische bedrijven is onder meer toe te schrijven aan de biologische eisen rondom het beperken van geneesmiddelen en het gebruik van sterkere rassen. Op de vraag of de gezondheidskosten ook daadwerkelijk lager zijn omdat de koeien gezonder zijn, is geen eenduidig antwoord te geven. Er is op dit moment namelijk geen indicator voor veegezondheid opgenomen in het onderzoek.

Uit de resultaten blijkt dat er geen (of slechts een verwaarloosbare) relatie bestaat tussen afvoerleeftijd en kosten voor veeverzorging. De verwachting dat oudere koeien duurder zijn, gaat in dit geval dus niet op. Een reden dat deze relatie niet goed kan worden vastgesteld is dat we geen gegevens beschikbaar hebben over de afvoerleeftijd per koeienras. Sommige rassen worden eerder afgevoerd dan andere. Dit kan invloed hebben op de gemiddelde afvoerleeftijd bij biologische bedrijven aangezien zij meer diverse rassen gebruiken. De afvoerleeftijd is echter geen graadmeter voor de veegezondheid, aangezien dit vaak een bedrijfseconomische keuze is.

Mogelijke onderzoeksvragen voor de vervolgstudie zijn:

Wat is het verband tussen verschillende koeienrassen en de afvoerleeftijd?

Kan dit de lagere afvoerleeftijd op biologische bedrijven verklaren?

HUISVESTING

Leiden strengere eisen rondom stallen tot hogere huisvestingskosten per koe?

EISEN BIOLOGISCH

- Stallen en weides zijn zo ingericht dat de dieren zich op een zo natuurlijk mogelijke manier kunnen gedragen.
- Een stal heeft een minimale oppervlakte van 6 m² per melkkoe en 10 m² per fokstier.
- Stallen voldoen ook aan andere eisen, zoals vlakke en (deels) dichte vloeren, voldoende daglicht en voldoende schone en droge ligruimte die voldoende zijn ingestrooid.

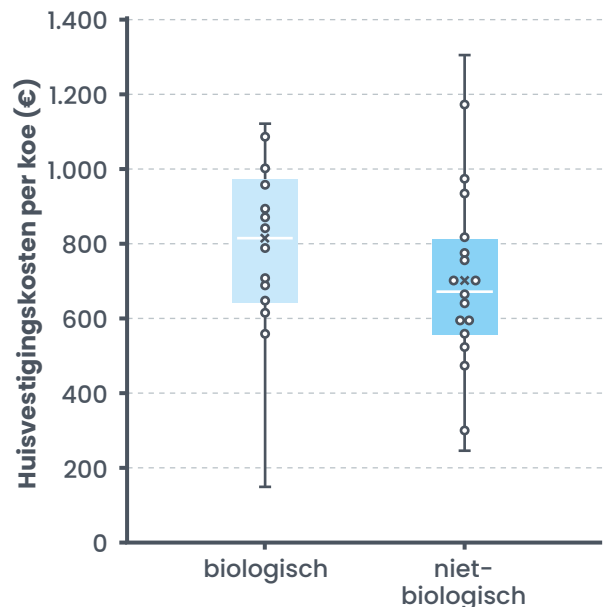
› Resultaten analyse

Huisvestingskosten per koe

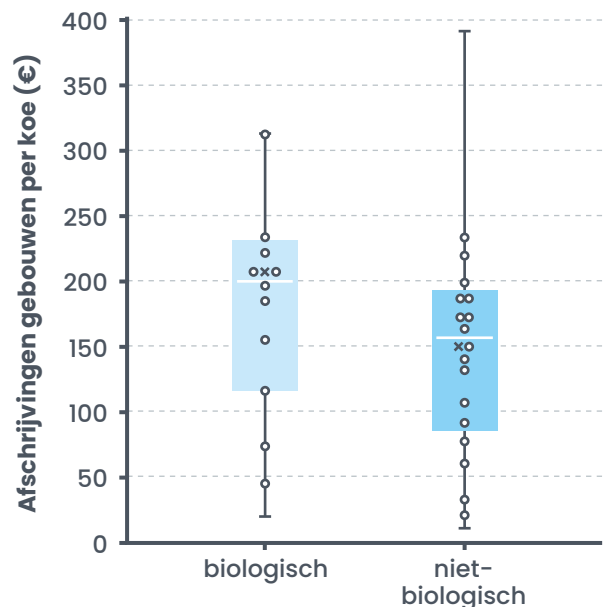
De huisvestingskosten per koe zijn gemiddeld hoger voor de biologische bedrijven (€817) dan voor de niet-biologische bedrijven (€693) (zie [figuur 17](#)). De huisvestingskosten zijn opgebouwd uit een aantal verschillende posten, zoals onderhoudskosten, afschrijvingen, maar ook verzekeringen van onroerend goed of eigenaarlasten. Opgeteld laten deze kosten, wanneer uitgedrukt per koe, zien wat de kosten zijn voor het huisvesten van één dier.

Een deel van deze kosten wordt naar verwachting niet beïnvloed door de biologische certificering, zoals de eigenaarlasten of de verzekeringspremie. Maar door de eisen die worden gesteld aan bijvoorbeeld benodigde ruimte kunnen de kosten per koe hoger uitvallen. De afschrijvingen voor onroerend goed per koe zijn voor de biologische bedrijven (€188) dan ook gemiddeld hoger dan voor de niet-biologische bedrijven (€136) (zie [figuur 18](#)). Een kanttekening hierbij is dat de afschrijvingskosten van meerdere aspecten afhankelijk zijn. Zo zijn er bijvoorbeeld ook bedrijven die in het verleden versneld hebben afgeschreven of bedrijven die een groot deel al hebben afbetaald. Daarnaast kunnen de hogere afschrijvingen per koe ook het gevolg zijn van onderbezetting wanneer na het realiseren van de stal de veestapel is gekrompen.

Naast de hogere kosten voor afschrijvingen, worden de hogere kosten voor biologische bedrijven met name veroorzaakt door kosten gerelateerd aan energie, arbeid en rente.

FIGUUR 17 - HUISVESTIGINGSKOSTEN PER KOE

FIGUUR 18 - AFSCHRIJVINGEN GEBOUWEN PER KOE

› **Discussie en implicaties voor vervolgonderzoek**

De huisvestingskosten per koe zijn hoger voor de biologische bedrijven dan voor de niet-biologische bedrijven. Het is onzeker of de hogere huisvestingskosten per koe het resultaat zijn van hogere eisen die gesteld zijn aan huisvesting of dat dit het gevolg is van bijvoorbeeld onderbezetting. Dit kan nader worden onderzocht in het vervolgonderzoek van het KBA TMVH 2024.

Mogelijke onderzoeksvragen voor de vervolgstudie zijn:

In welke mate zijn de huisvestingskosten hoger vanwege de biologische eisen of vanwege eerdere investeringen en de resulterende onderbezetting?

Krijgen bedrijven die willen omschakelen te maken met verzonken kosten en zo ja, hoe hoog zijn die dan?

In hoeverre heeft het bouwjaar van de stal invloed op de afschrijvingen en kosten voor huisvesting?

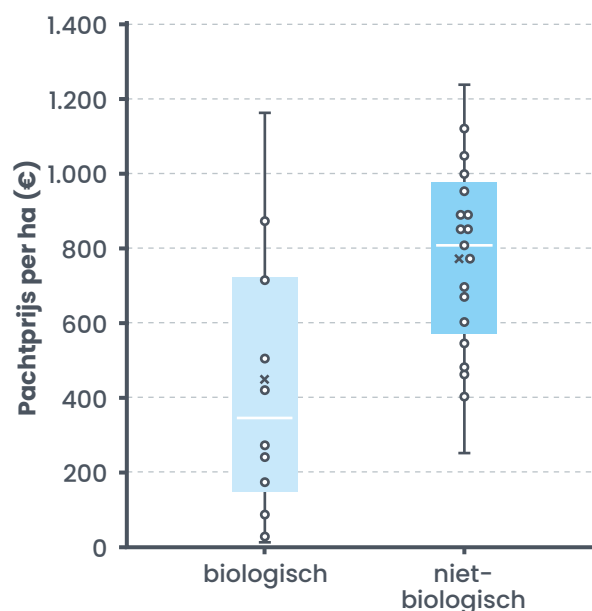
GROND

Wat is de relatie tussen biologisch boeren en de prijs van en toegang tot grond?

► Resultaten analyse

De biologische melkveebedrijven uit de studiegroep beheren een groter areaal, maar hebben lagere kosten voor hun land. Ze hebben lagere gemiddelde pachtprizen (€410 p/ha) in vergelijking met de niet-biologische bedrijven (€730 p/ha), zoals te zien in **figuur 19**. Dit komt bijvoorbeeld omdat ze vaker goedkopere natuurgronden pachten of in aanmerking komen voor pachtkorting.

De grondpositie van de biologische bedrijven is vaak onzekerder, aangezien ze een lager percentage land in eigendom (42%) hebben vergeleken met de niet-biologische melkveebedrijven (60%).

FIGUUR 19 – GEMIDDELDE PACHTPRIJS PER HECTARE

	EIGENDOM (HA)	PACHT (HA)	LOS LAND (HA)	TOTAAL	% IN EIGENDOM	% PACHT EN LOS LAND
Biologisch	36,61	37,91	13,32	87,84	42%	58%
Niet-bio	40,16	14,93	12,05	67,14	60%	40%

TABEL 4 – BIOLOGISCH (DYNAMISCH) EN NIET-BIOLOGISCH

► Discussie en implicaties voor vervolgonderzoek

In de analyse zien we terug dat de pachtlasten (zowel pachtprijs, als totale berekende grondlasten) lager zijn voor de biologische bedrijven. Dit resulteert in lagere kosten op bedrijfsniveau, ondanks het grotere areaal wat gepacht wordt. De lagere gemiddelde pachtprijs is deels toe te schrijven aan het gegeven dat biologische bedrijven veel goedkope natuurgrond pachten.

Waar de relatie tussen biologische bedrijven en lagere grondlasten vandaan komt is op basis van de huidige gegevens lastig te duiden. Enerzijds kunnen biologische bedrijven voordeel hebben bij het pachten van deze gronden omdat ze biologisch zijn of hoger scoren op natuurinclusieve kenmerken. Anderzijds kan de omschakeling naar biologisch makkelijker zijn vanwege een groter (betaalbaar) areaal door de lage pachtprijs. In het vervolgonderzoek willen we de richting van deze relatie nader onderzoeken.

Mogelijke onderzoeksvragen voor de vervolgstudie zijn:

In hoeverre ervaren biologische bedrijven voordeel bij het pachten van grond omdat ze biologisch zijn?

In hoeverre heeft het pachten van (goedkopere) grond invloed op de omschakeling naar biologisch?

Verschillen deze antwoorden per regio? Is het in sommige regio's makkelijker om goedkope grond te pachten, en waar ligt dat aan?

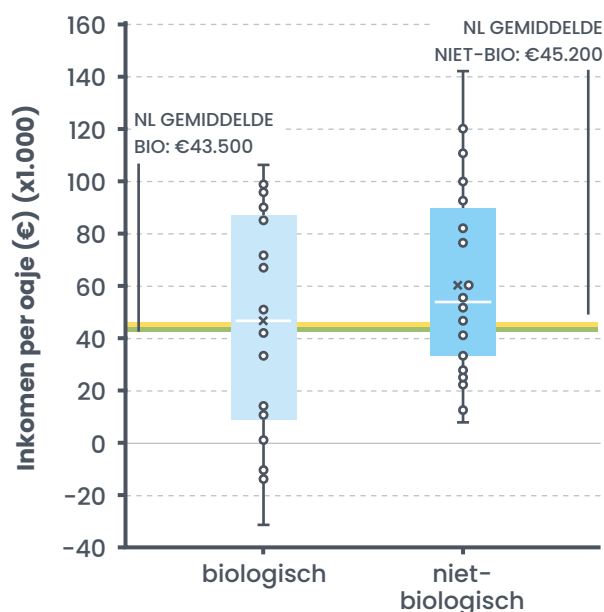
INKOMEN PER ONBETAALDE ARBEIDSJAARENHEID

Hoe presteren biologische melkveebedrijven ten opzichte van niet-biologische melkveebedrijven en hoe verhoudt dat zich tot landelijke gemiddelden?

► Resultaten analyse

We kunnen het resultaat van de groepen vergelijken op basis van het inkomen per onbetaalde arbeidsjaarenheid (oaje). Het landelijk gemiddelde wordt jaarlijks vastgesteld door Wageningen University & Research en was in 2021 voor biologische bedrijven €43.500 en voor niet-biologische bedrijven €45.200⁷. De deelnemende bedrijven aan het KBA TMVH project hebben gemiddeld een hoger inkomen per oaje (€46.794 voor biologisch en €60.495 voor niet biologisch) dan de landelijke gemiddelden, zoals te zien in **figuur 20**. Het verschil tussen de biologische en niet-biologische bedrijven is met €11.347 echter wel groter dan het verschil tussen de landelijke gemiddelden (€1.700).

Voor de biologische bedrijven die ook in 2020 deelnamen, steeg het inkomen per oaje in 2021 (€47.786 ten opzichte van €64.157). Deze groep biologische bedrijven presteerde in 2021 ook beter dan de gehele groep biologische bedrijven uit de KBA TMVH 2023 (€46.522) en het landelijke gemiddelde (€43.500). Het inkomen per oaje voor deze groep steeg in 2021 harder dan het landelijke gemiddelde voor biologische bedrijven (35% ten opzichte van 12%). De stijging is met name te danken aan toegenomen inkomsten uit de melkveetak (20%) en toegenomen inkomsten uit de neventakken (14%).

FIGUUR 20 - INKOMEN PER ONBETAALDE ARBEIDSJAARENHEID

	2020	2021	STIJGING
Deelnemers biologisch	€47.786	€64.157	34%
Landelijke gemiddelde biologisch	€39.000	€43.500	12%

TABEL 5 - INKOMEN PER ONBETAALDE ARBEIDSJAARENHEID VOOR DEELNEMENDE BIOLOGISCHE BEDRIJVEN 2020 EN 2021 EN LANDELIJK GEMIDDELTE BIOLOGISCH

› **Discussie en implicaties voor vervolgonderzoek**

Het inkomen per oaje tussen biologische en niet-biologische bedrijven verschilt in deze groep meer dan tussen de landelijke gemiddelden. Voor de bedrijven die ook in 2020 deelnamen, zien we een grotere stijging dan vanuit de landelijke trend te verwachten was.

In het inkomen per oaje zijn ook opbrengsten uit de neventak meegenomen. Zo kunnen we een compleet beeld van de bedrijven schetsen. Het is niet bekend welk gedeelte van de arbeidseenheden aan de neventakken wordt besteed: dus hoe rendabel de neventak is per oaje in vergelijking met de melkveetak. De beschikbaarheid van arbeidseenheden kan wel implicaties hebben voor de mogelijkheid om een neventak te kunnen ontwikkelen.

Mogelijke onderzoeksvragen voor de vervolgstudie zijn:

Hoe ontwikkelt het inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid zich over de tijd?

Welk deel van de onbetaalde arbeidsuren wordt besteed aan de melkveetak en hoe veel aan de neventak?

Hoe veel onbetaalde arbeidsjaareenheden zijn er nodig in een bedrijf om een goed lopende neventak op te zetten en te behouden?

Colofon

Dit document is een bijlage bij het rapport '*Onder de Streep 2023 – het onderzoeksrapport van het project Kosten-Baten Analyse Transitie Melkveehouderij (KBA TMVH)*'. Dit verdiepende onderzoek is uitgevoerd door De Natuurverdubbelers. Dit onderzoek wordt mogelijk gemaakt door een bijdrage van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze publicatie? Neem contact op met Merlissa Diele.

Datum

Juli 2024

Auteurs

Merlissa Diele, Myrthe Belder, Iris Visser, Jort Jorritsma en Daan Groot
(De Natuurverdubbelers)

Vormgeving

Kelly Hartholt (De Natuurverdubbelers)

Met medewerking van

Susanne Dekker, Jan Maarten Dros en Siem Vlaanderen (Wij.land)

Contact - De Natuurverdubbelers

Merlissa Diele - Projectmanager Landelijk gebied
merlissa@natuurverdubbelers.nl

Contact - Wij.land

Jan Maarten Dros - Projectleider Innovatie en Inspiratie
j.dros@wij.land

[> Website De Natuurverdubbelers](#)

BIJLAGE 1: BIOLOGISCHE CERTIFICERINGSEISEN

› Biologisch keurmerk

Het Europees biologisch keurmerk maakt duidelijk dat een product voldoet aan de Europese wettelijke normen voor biologische productie. Het logo wordt ook wel 'het groene blaadje' genoemd. Skal Biocontrole houdt namens de overheid toezicht op de hele biologische keten in Nederland door middel van certificering en controle van biologische bedrijven. Naast het Europees biologisch keurmerk bestaan ook aanvullende keurmerken zoals Demeter voor biologisch-dynamische productie en het Nederlandse EKO-keurmerk. Producten met deze keurmerken voldoen aan dezelfde eisen als producten met het Europees biologische keurmerk, maar stellen daarbovenop aanvullende eisen die worden gecontroleerd door externe instanties.

› Eisen biologische landbouw

Biologische melkveebedrijven moeten aan strengere eisen voldoen dan niet-biologische melkveebedrijven. In onderstaande tabel zijn de voor dit onderzoek belangrijkste eisen voor biologische landbouw opgenomen. Deze zijn onderverdeeld in 'eisen voor grasland en gewassen' en 'eisen voor dieren'. Per thema staan daarnaast een aantal aanvullende voorwaarden vanuit Demeter en het EKO-Keurmerk beschreven.

EISEN VOOR GRASLAND EN GEWASSEN

- De gewassen zijn biologisch.
- Maximale bemesting van 170 kg N/ha. 100% van de biologische mest wordt op eigen land uitgereden. Indien het bedrijf meer mest produceert wordt het overschot via een afzetcontract of samenwerkingsverband bij een ander biologisch bedrijf afgezet.
- Er gelden specifieke vruchtwisselingseisen in de biologische landbouw. Deze gelden niet voor blijvend grasland.
- Er worden geen gewasbeschermingsmiddelen gebruikt. Om schade door parasieten te voorkomen worden natuurlijke vijanden ingezet.
- Er wordt geen kunstmest gebruikt.

Aanvullende normen EKO-keurmerk

- 5% van het areaal dat in gebruik is voor melkveehouderij dient ter stimulering van de streekeigen biodiversiteit. Bijvoorbeeld via: Agrarisch natuurbeheer via collectief, natuurlijke landschapselementen via collectief, overige landschapselementen, blijvend grasland, ecologisch slootkantbeheer.

Aanvullende normen Demeter

- Maximale bemesting is 112 kg N/ha.

EISEN VOOR DIEREN

Herkomst van dieren	<ul style="list-style-type: none"> Aankoop van zo veel mogelijk biologische dieren.
Weidegang & huisvestingseisen	<ul style="list-style-type: none"> Dieren kunnen altijd naar buiten, tenzij dit door weers-, bodem- en gezondheidsomstandigheden niet kan. Overbegrazing en verdrassing van de weidegronden moet voorkomen worden. Stallen en weides zijn zo ingericht dat de dieren zich op een zo natuurlijk mogelijke manier kunnen gedragen. Een stal heeft een minimale oppervlakte van 6 m² per melkkoe en 10 m² per fokstier. Stallen voldoen ook aan andere eisen, zoals vlakke en (deels) dichte vloeren, voldoende daglicht en voldoende schone en droge ligruimte die voldoende zijn ingestrooid.
	<p>Aanvullende normen EKO-keurmerk</p> <ul style="list-style-type: none"> De melkgevende koeien lopen tussen 15 april en 15 oktober dagelijks gemiddeld 8 uren in de wei (minimaal 1464 uur/jaar), uitgezonderd extreme weers- en bodemomstandigheden. Maximaal 6,5 melkgevende koeien per hectare beweibare oppervlakte.
	<p>Aanvullende normen Demeter keurmerk</p> <ul style="list-style-type: none"> Minimaal 180 dagen per jaar weidegang. Maximaal 2 koeien per hectare (2 GVE/ha).
Diervoeding	<ul style="list-style-type: none"> Er wordt alleen biologisch voer gebruikt (bevat geen antibiotica, medicinale stoffen en groeibevorderaars en is niet genetisch gemodificeerd). Minimaal 60% van het voer komt van eigen bedrijf of de regio. Minimaal 60% ruwvoer en maximaal 40% krachtvoer.
	<p>Aanvullende normen EKO-keurmerk</p> <ul style="list-style-type: none"> Plantaardige grondstoffen voor diervoeders voor de melkveehouderij komen uit Europa (maatregel in wording, nog niet van kracht).
	<p>Aanvullende normen Demeter keurmerk</p> <ul style="list-style-type: none"> Minimaal 80% van het voer komt van eigen bedrijf. Minstens 30% van het dagrantsoen wordt uit beweiding gehaald.
Gezondheidszorg	<ul style="list-style-type: none"> Er worden sterkere rassen gekozen die geschikt zijn voor de biologische landbouw. Er worden bij voorkeur homeopatische en natuurlijke geneesmiddelen gebruikt. Onder verantwoording van de dierenarts mag ook een regulier geneesmiddel of antibiotica worden gebruikt. Er worden geen hormonen gebruikt. Er worden geen routinematige ingrepen toegepast. Voor het onthoornen van runderen kan een ontheffing worden aangevraagd.
	<p>Aanvullende normen EKO-keurmerk</p> <ul style="list-style-type: none"> De dierdagdosering van antibiotica is lager dan 0,75. Onthoorning en castratie bij runderen is alleen toegestaan met verdoving en pijnbestrijding achteraf.
	<p>Aanvullende normen Demeter keurmerk</p> <ul style="list-style-type: none"> Onthoornen van runderen is niet toegestaan. Kalfjes groeien op in groepen en krijgen de eerste 3 maanden bedrijfseigen melk.

BIJLAGE 2: MARGEOPBOUW VOOR DE BIOLOGISCHE BEDRIJVEN (2020-2021)

KOSTPRIJS PER 100 KILOGRAM MEETMELK	2020	2021	VERSCHIL
Aan- en verkoop voer	€10,57	€11,49	€0,92
Voerverwerking	€4,17	€5,30	€1,14
Voerwinning	€22,28	€24,20	€1,93
Totaal activiteit voeren	€37,02	€41,00	€3,98
Melken	€7,70	€8,78	€1,09
Veeverzorging	€7,23	€6,88	- €0,35
Huisvesting	€14,15	€13,83	- €0,32
Management	€7,06	€7,26	€0,20
Totaal overige activiteiten	€36,14	€36,75	€0,62
Totaal kosten activiteiten	€73,16	€77,75	€4,60
Omzet en aanwas	€4,50	€6,98	€2,48
Bruto kostprijs melk	€68,65	€70,77	€2,12
Betalingsrechten	€6,06	€6,97	€0,91
Beheersvergoedingen	€2,77	€2,88	€0,11
Overige subsidies	€1,61	€1,45	- €0,16
Netto kostprijs melk	€58,22	€59,48	€1,26
Werkelijke opbrengstprijs melk	€49,46	€52,88	€3,42
MARGE	- €8,76	- €6,59	€2,16

[Terug naar de toelichting >](#)